

Vác Város Polgármestere

Napirend:

ELŐTERJESZTÉS

Vác Város Önkormányzat Képviselő-testülete
2017. év november 23. napi ülésére

Szám: 17/71-1/2017.
Tárgy: Tájékoztató a 2017. október 23-án létrejött székelyudvarhelyi
1956-os kiállításról
Melléklet: 2
Előterjesztő: Fördös Attila polgármester
Készítette: Dr. Horváth Ferenc levéltár-igazgató
Előadó: Bodzásné Bóka Szilvia osztályvezető
Előzmény/korábbi döntés: -
Terjedelem: 11 oldal
Bizottsági tárgyalások: -

Döntéshozatal módja:

Törvényességi

véleményezésre bemutatva: dr. Zsidel Szilvia Jogi Osztály osztályvezető *.....*

Törvényességi észrevétel: Deákné dr. Szarka Anita jegyző

Nincs / az alábbi:

Véleményezésre megkapta: Kökény Szabolcs Pénzügyi és Adó Osztály
osztályvezető

Véleményezésre megkapta: Fördös Attila polgármester

V á c a D u n a k a n y a r s z í v e

Tájékoztató
a székelyudvarhelyi 1956-os ünnepségen való részvételről
2017. október 23.

Vác város és Székelyudvarhely polgármesterei, Fördös Attila, illetve Gálfi Árpád között történt megállapodás értelmében Vác Város Levéltára Székelyudvarhelyen is bemutatta a 2016-ban Vácott megrendezett 1956-os dokumentum-kiállítást.

Dr. Horváth Ferenc levéltár-igazgató és Dömény Csaba, az Arcus Kft. ügyvezetője, az installáció tervezője tartózkodtak e célból 2017. október 21–24. között Székelyudvarhelyen.

Az ellátásunkról Székelyudvarhely város – minden tekintetben elsőrangúan, teljes ellátással (a belvárosban található Gondúzó hotelben) – gondoskodott. A kinti tartózkodásunkat dr. Miklós Zoltán, a Haáz Rezső Múzeum igazgatója szervezte. A kiállítási anyag szállítását és vissza hozatalát a Haáz Rezső Múzeum vállalta, mivel rendszeresen járnak Magyarországra kiállítási anyag szállítása céljából. Az utazási költséget Vác Város Levéltára saját költségvetéséből fedezte.

A város és a levéltár könyvajándékát – közte a frissen elkészült Kisvác – Falu a városban c. kötetet – vittük ajándékba.

Október 21-én késő este érkeztünk meg Székelyudvarhelyre.

Október 22-én a várossal és környékével ismerkedtünk (jómagam először jártam Erdélyben, egyáltalán Romániában).

Október 23-án délelőtt közösen, a múzeum munkatársaival együtt felraktuk a kiállítás képeit a város forgalmas Bethlen Gábor főútja mellett található városi kórház kerítésére. E munkálatok közben a főút túloldalán levő rendőrségi épületből – ahol 1989-ben súlyos atrocitások is történtek – fényképezték a tevékenységünket. De semmilyen rendőri intézkedés nem történt. A képek felrakása közben az arra járók érdeklődve figyelték tevékenységünket, nézegették a kirakott képeket, többekkel beszédbe elegyedtünk.

A képek felrakása után megtekintettük a Haáz Rezső Múzeumot, melynek az épületét a közelmúltban alakították ki. A múzeum rendkívül gazdag és szerteágazó tevékenységéről, a magyarországi múzeumokkal való együttműködéséről tájékoztatott dr. Miklós Zoltán igazgató.

Az Ötvenhat az utcán címmel megrendezett szabadtéri kiállítás megnyitójára 15 órakor került sor. Köszöntőt dr. Miklós Zoltán múzeumigazgató, ünnepi beszédet dr. Horváth Ferenc levéltár-igazgató mondott a kb. 25–30 fős résztvevőnek, akik érezhető szimpátiával fogadták az elmondottakat.

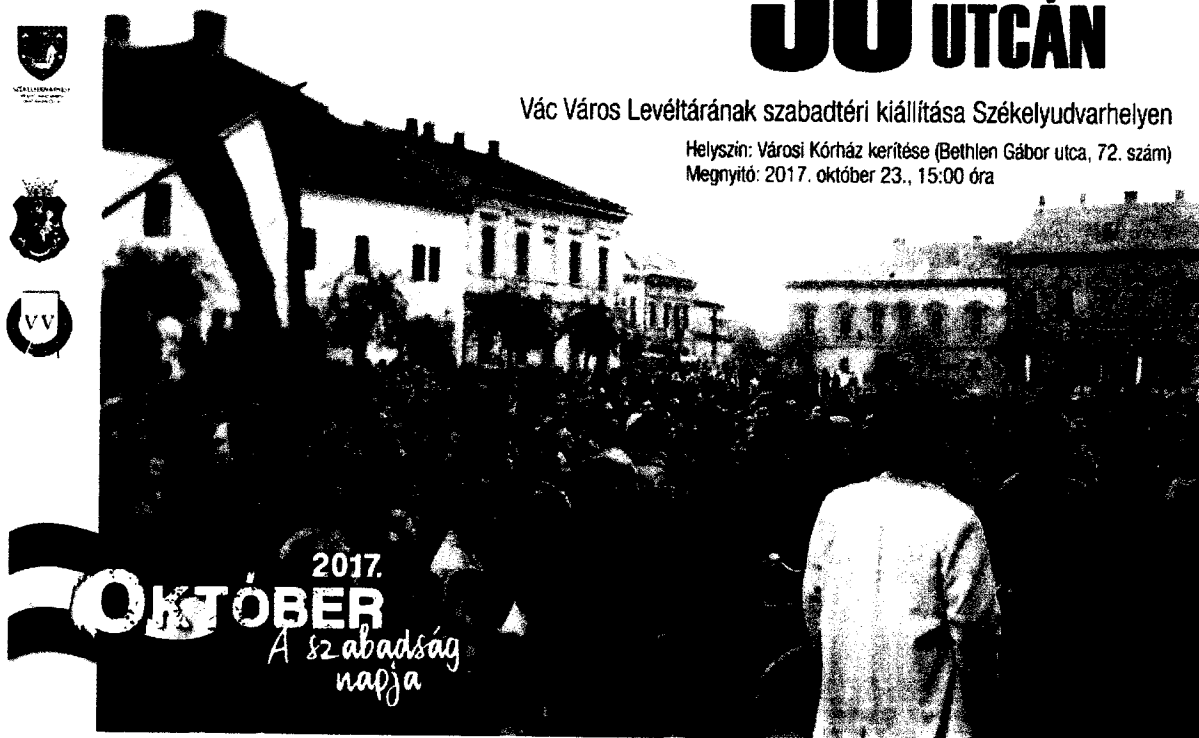
Haáz
Rezső
Múzeum

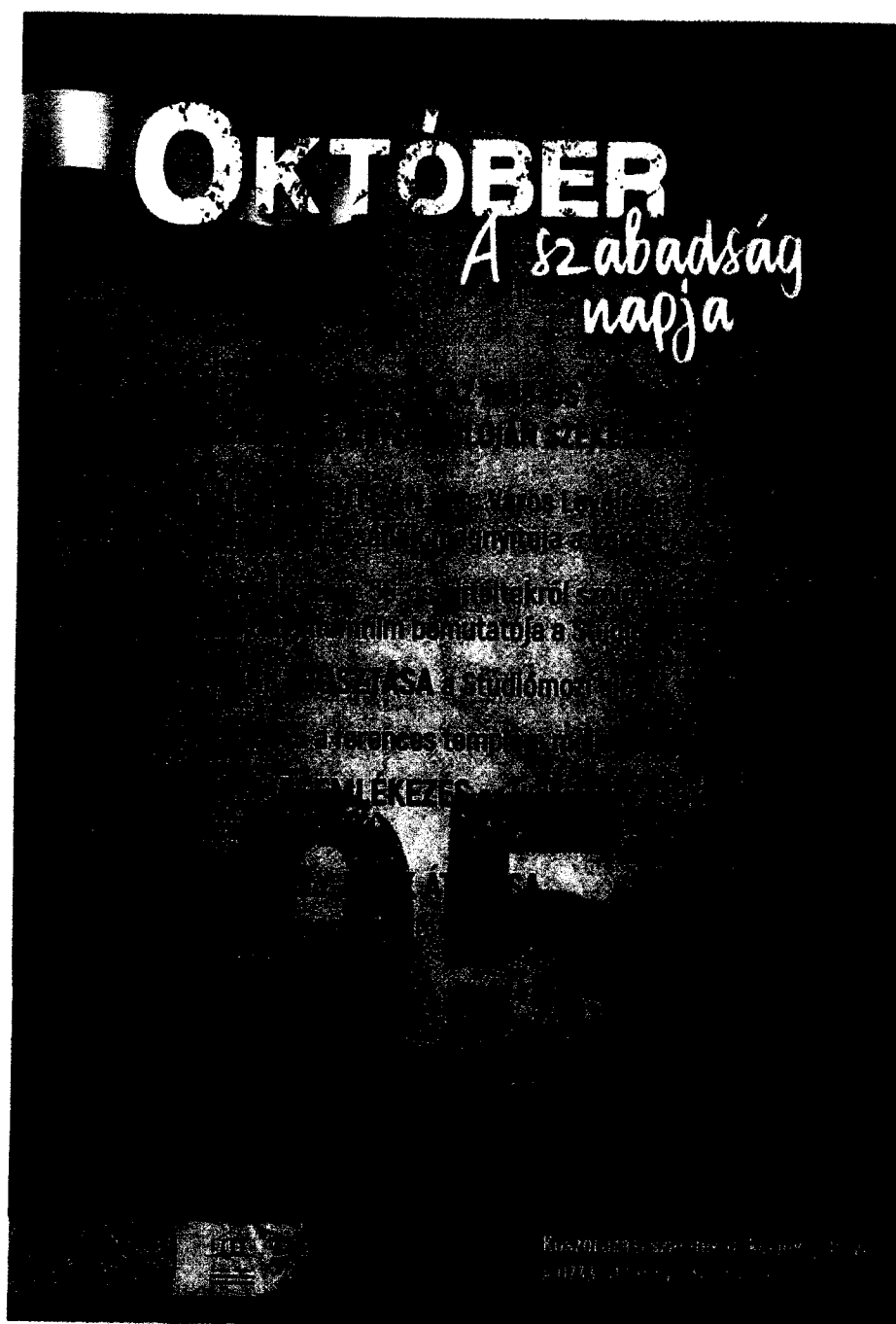
'56 AZ UTCÁN

Vác Város Levéltárának szabadtéri kiállítása Székelyudvarhelyen

Helyszín: Városi Kórház kerítése (Bethlen Gábor utca, 72. szám)
Megnyitó: 2017. október 23., 15:00 óra

2017.
OKTÓBER
A szabadság
napja

A beszéd után az M1 televízió élő adásban közvetített 4 perces beszélgetést a két intézményvezetővel.

Több papíralapú újság – többek között az Udvarhelyi Híradó –, illetve online fórum is beszámolt a rendezvényről.

Többek között: <https://www.hirado.hu/2017/10/23/56-az-utcan-a-vaci-leveltar-kiallitasa-szekelyudvarhelyen/>

<http://museum.breuerpress.com/2017/10/23/56-az-utcan-a-vaci-leveltar-kiallitasa-szekelyudvarhelyen/>

<http://www.vaci-naplo.hu/2017/10/56-az-utcan-a-vaci-leveltar-kiallitasa-szekelyudvarhelyen/>

<https://www.facebook.com/borcsita/posts/1202996099800224>

<https://szekelyhon.ro/aktualis/a-pesti-sracokrol-es-a-kommunista-diktatura-aldozatairol-emlekeztek-meg-szekelyudvarhelyen>

<http://www.epoc.hu/news/56-az-utcan-a-vaci-leveltar-kiallitasa-szekelyudvarhelyen?uid=459568>

https://www.hirmutato.hu/nuus/?2932003-apos56_az_utcan_-_a_vaci_leveltar_kiallitasa_szekelyudvarhelyen#.WfCCGhu7VaQ

<https://eszm.ro/2017/10/23/56-a-szabadsag-napja/>

<http://hirvonal.hu/hir/1087954> <http://hargitanepe.eu/e-rtuk-meg-mindannyian-az-akkori-lelkesedesbol-fakado-uzeneteket/>

Ezt követően részt vettünk az estig tartó városi rendezvénysorozaton: a Vasszékelyek c. dokumentumfilm bemutatóján a Stúdió moziban, a fáklyás felvonuláson (a mozitól a ferences templomig), az Üldözöttek és áldozatok emlékművénél tartott ünnepi megemlékezésen, ahol koszorúzás is történt (erről nem volt tudomásom, ezért sajnálatos, hogy Vác város nevében nem koszorúztunk), végül a városházán tartott Vasszékely-díjak átadásán. Az ezt követő fogadáson mutattak be Gálfi Árpád székelyudvarhelyi polgármesternek, és rövid, szívélyes beszélgetés során átadtam a város ajándékát, megköszönve a rendkívüli vendéglátást, és aki ezt a székelység történetéről írott háromkötetes monográfiájával viszonzta, amit a levéltár szakkönyvtárában helyezünk el.

Október 24-én reggel indultunk vissza Magyarországra.

Általánosságban utunkat eredményesnek, a testvérvárosi kapcsolatépítés kulturális téren is történő megvalósulását mindkét fél számára rendkívül hasznosnak tartom. A szabadtéri kiállítás sokak érdeklődését felkeltette. Fogadásunk rendkívül szívélyes, a szakmai együttműködés kifogástalan volt.

Vác, 2017. október 25.

Dr. Horváth Ferenc s. k.
levéltár-igazgató

Melléklet: ünnepi beszéd

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, Tisztelt Székelyudvarhelyi Polgártársak!

Visszatekintve a 20. századra úgy gondolhatjuk, hogy e század alig-alig oldott meg valamit is az emberiség problémáiból, sőt a tökéletesített fegyverek segítségével és az emberi aljasság kimeríthetetlen eszközei révén milliók és milliók haltak meg értelmetlenül. Európa középkleti felén élőknek a „boldog békeidők” forradalomba torkollását, a trianoni békeszerződés okozta traumát, az elszenvedett háborúkat, a koncentrációs táborokat, a ki- és áttelepítéseket, a Rákosi- és Gjorgíu Dezsi-féle (Gheorghiu-Dej) terrort, az 1956-os forradalmat, mely Erdélyben is reményeket keltett, majd a vérbíróági ítéletekkel a hatalmát megalapozó „puhább” kádári, illetve a Ceaușescu-féle megalomániás, országromboló diktatúra évtizedeit jelentette e közel száz esztendő. Akik átérték, különleges „élményekben” lehetett részük. Az emberi jogokat, s főként az élethez fűződő jogot államok, kormányok, hivatalok, bíróságok, az állam erőszakszervei számtalanszor és tömeges méretben sértették meg. Megtapasztalhattuk, hogy szándékainkat, sőt személyes és családi sorsunkat sokszor nem irányíthattuk saját magunk, abba a hatalom többféle módon beleszólt és rátelepedett mindennapjainkra.

Jóllehet ma ünnepeljük az 1956-os forradalom és szabadságharc 61. évfordulóját, ennek története nem 61 évvel, hanem ez előtt majd’ egy évtizeddel kezdődött. A II. világháború alatt az amerikai, az angol és az orosz szövetségesek többször is tárgyaltak a háború utáni világrendről. 1945-ben, a jaltai konferencián megtörtént Kelet-Európa kiszolgáltatása a szovjet hatalomnak, feladva az Atlanti Charta egyik alapelvét, mely szerint a népek eldönthetik, milyen rendszerben akarnak élni. A háború végeztével azonban erről már szó sem lehetett. A szovjet hadsereg által megszállt területek, a keleti tömbbe tartozók sorsa is megpecsételődött. Nem pusztán arról volt szó, hogy egy katonai erő elfoglalta ezeket az országokat, hanem arról is, hogy ezt követően a Szovjetunió a saját képére formálta át ezeket, amelyeknek így korábbi önazonosságát kellett feladniuk.

Egy reggel arra ébredt a földbirtokos, hogy birtokaitól megfosztották, a gyáros, hogy vállalatát állami tulajdonba vették, az egyház, hogy iskoláitól megfosztották, a lakóház-tulajdonos, hogy házát államosították, az értelmiségi, hogy munkáját egyenértékűvé tették a segédmunkásával, a földműves, hogy földjeit elvették. De nemcsak az anyagi javaktól fosztottak meg sokakat, hanem szabadságuktól, sőt életüktől is. Ha a titokban nevelt sertésedet levágtad, pár év börtönbüntetés volt a jutalmad, ha szidtad a rendszert, könnyen ugyancsak ez lehetett a sorsod, hacsak nem vállaltad a besúgó szerepét. Ha rád fogták koholt vádak alapján, hogy a rendszer ellensége vagy, a temető árkában, a bitófán és a fegyház temetőjében végezhettek. Sorsod még családod előtt is ismeretlen maradt. A lakásodba, ha becsengettek, nem

tudhattad, hogy jó barát, vagy az államvédelmi hatóság emberei keresnek. A „csengőfrász”, a félelem korszaka volt ez. A hatalom nem azok érdekében működött, akiknek a nevében azt gyakorolta. A munkások és a parasztok hatalma megteremtésének célja ideológiai-hatalmi blöff volt. Tudjuk, sokan azt hitték néhány éven át, nincs ennél jobb rendszer a világon, míg nem 1953-tól kezdve egyre több jel utalt arra, hogy az embereknek elege van a beszolgáltatásokból, abból, hogy a munkájukból nem tudnak megélni, abból, hogy az új rendszer hazugságra épül, és hívei mást mondanak, mint amit megvalósítanak az országban.

1956 őszén olyan napok jöttek, amelyekre sokan és sokféleképpen emlékezünk, de amelyek mindenki, ország és világ számára egész életre meghatározóak voltak. Akik átérték e napokat, mindannyian a forradalom első napjainak szabadságmámorát, a remény újjáéledését, az együvé tartozás erőt adó érzését említették. Igen, felemelő élmény lehetett újra együtt nyilvánosan énekelni a Himnuszt és a Szózatot, meghallgatni a polgármester, az egyetemista ifjak és a katonák beszédeit.

Vácott akkoriban két katonai ezred volt, továbbá egy-egy kisebb híradós alakulat. Itt volt az ország egyik legnagyobb, politikai foglyokat is őrző fegyháza, itt székelt a járási kiegészítő parancsnokság és a járási-városi rendőrkapitányság, jelentős ipari vállalatok működtek, továbbá a határban, Máriaudvaron volt a Budapestet is megszálló szovjet erők üzemanyagbázisa. Ugyanakkor a püspöki székhelyváros lakosainak nagy része ekkor még hagyományosan őrizte keresztény értékrendjét. Nem utolsósorban a forradalom központja, Budapest szinte látótávolságban volt. Mindezek biztos alapot nyújtottak ahhoz, hogy a várost – értesülve a pesti ifjak tetteiről – magával ragadják az események, és elindítsa a maga forradalmát.

De milyen volt az első, keddi nap, október 23.? Olyan, mint 1848 márciusában. Most is a vonaton hazatérők hozták a hírt a pesti forradalom kitöréséről. „Bejöttek az esti vonatok. Az utasok lelkesen újságolták: forrong a pesti utca, 48-as hangulat van Pesten és Budán!” A fővárosból hazatérő váci munkások és diákok magukkal hozták a pesti szórólapokat és az újságok különkiadásait, így a város hamar értesülhetett a történetekről.

Másnap több üzemből és gyárban leállt a munka, és a dolgozók kihirdették, addig sztrájkolnak, amíg nem teljesítik az egyetemi ifjúság követeléseit, köztük a szovjet csapatok Magyarországról történő távozását is. Vácott is, mint mindenhol az országban, eltávolították a gyűlölt jelképeket: leszedték az épületekről a vörös csillagokat, rábeszélést a vasutasokat és a katonákat, hogy távolítsák el sapkáikról a vörös csillagos „Rákosi-címet” és elégették a Szikra kiadó marxista-leninista kiadványait.

A hajógyári munkások felvonulásához több százan csatlakoztak a Sztálin nevét viselő Főtéren. Nagy Imre miniszterelnöki beszédje után némán hallgatták végig a Himnuszt és ol-

vasták fel a pesti ifjúság 16 pontos követelését. A forradalmi hangulat ismét a jelképek ellen irányult: lefeszítették a Sztálin tér névtábláit, leszedték a vörös csillagokat és zászlókat, majd hozzáálltak az ugyanitt álló „Szivar”, a szovjet hősi emlékmű ledöntéséhez.

A tömeg ezt követően tovább vonult a Dóm tér felé, ahol éppen a székesegyház előtt, annak hátat fordítva állt egy másik szovjet emlékmű, a „Kályha”, ahogyan a váciak nevezték. Tehergépkocsik, drótkötelek, vésők és kalapácsok kellettek a monstrum ledöntéséhez, ami késő estére sikerült.

Október 26-án megkezdődött a tanácsi rendszer felszámolása, és követelték a tanácsi tisztségviselők egy részének eltávolítását. Új városvezetőnek a város egykori polgármesterét, Kristóf Bélát jelölték.

E spontán forradalmi megmozdulások után kezdték meg a forradalmi intézmények, a nemzeti bizottság, a nemzetőrség és a munkástanácsok szervezését és a legfontosabb feladatok megfogalmazását. Ismét csak arra figyelhetünk fel, hogy a száz évvel ezelőtti kívánalmak nagyon hasonlóak az 56-ban megfogalmazottakhoz. Mintha mi sem történt volna az elmúlt száz esztendőben, csak a történelem forgószínpadának szereplői változtak volna. – Magyarország legyen független és szabad ország, szabadon kell bocsátani a váci fegyházban raboskodó politikai foglyokat, Vácra kell hozni a házi őrizetben levő Pétery József püspököt, és meg kell indítani egy új szabad sajtót.

Október 27-én a 800 főt magába rejtő, bebádogozott ablakú fegyházhoz vonultak a váciak. A bent lakók kívülről jött jelekből már tudták, hogy odakint készülődik valami. A rabok emelkedett hangulatban a Boldogasszony Anyánkat, a Himnusz énekelve vártak. Szinte már senki nem őrizte őket, amikor valaki egy lézengő őrtől elkérte a zárkák kulcsait, és sorra kinyitották azokat. Az épületen kívül levő katonaságnak csak tűzpárbaj árán sikerült leszerelnie az ávós külső őrséget. A rabok visszanyerték a szabadságukat.

E napokban, mint ahogy azt Kristóf Béla írta, „A hangulat bizakodó, ünnepélyes, nem látni most csak mosolyt az arcokon.” Megválasztották az ideiglenes Forradalmi Nemzeti Tanácsot, melynek elnöke Kristóf Béla, tagjai értelmiségiek, munkások, közalkalmazottak lettek.

Október 31-én több fontos esemény zajlott. E napon haladt át a városon gépkocsijával a kiszabadított Mindszenty József bíboros, létrejött az Új Váci Napló, a Nemzeti Bizottság lapja, újjáalakultak a koalíciós pártok helyi szervezetei.

Másnap megérkezett a városba Pétery József püspök, akit hejcei fogságából katonai küldöttség hozott el. A székesegyház előtt Kovács Vince püspöki helynök köszöntötte a főpapot, akit hívek ezrei fogadtak a székesegyház előtt.

A következő napon a Forradalmi Ifjúsági Bizottság tagjai a híradó alakulat segítségével létrehozták a Csokonai Rádiót, mely a város különböző pontjairól adta le adásait.

November 3. a „vihar előtti csend” napja volt. A szovjet pártvezetés elhatározta, hogy fegyveresen leveri a magyar forradalmat. Keletről, Záhony, Kisvárdá, Debrecen, Nyíregyháza felől özönlöttek be a szovjet csapatok, melyek hamar elérték Budapestet és környékét.

November 4., „A szörnyű, rettenetes nap.”, írta egy sebészorvos, „Fekete Vasárnap” jegyezte le Kristóf Béla. Hajnalban szovjet harckocsik vették körül a várost, egy részük továbbdübörgött a főváros irányába. A város polgársága harcra készült. Fegyvereket, főként puskákat vettek fel a laktanyákból, Molotov-koktélokot gyártottak a rendőrség épületében, és a város vezetését arra kérték, szervezze meg a város védelmét. Az öngyilkos ellenállásra nem került sor.

Az elkövetkező napokban – míg Budapesten zajlottak a fegyveres harcok – Vácott viszonylagos béke uralkodott. Úgy látszott, megtört a város ellenállása. A város vezetésének cselekvési köre egyre szűkült. November 11-én egy szovjet harckocsi ezred foglalta el a várost. Egy tankot a Főtérré vezényeltek, csöve a városháza erkélyéig magasodott. A polgármestert, a forradalmi bizottság tagjait és a nemzetőr-parancsnokot letartóztatták. Mindnyájukat együttműködésre kötelezték, és arra, ismerjék el a Kádár János vezette „forradalmi munkás-paraszt kormány”-t. Ezt követően szabad lábra helyezték őket.

Egy rövid ideig – egyfajta kettős hatalomként – még együtt tevékenykedett a feltámadt városi tanács végrehajtó bizottsága és a Forradalmi Bizottság, de ez utóbbi egyre inkább veszített a súlyából, és a forradalom hajtóereje ezután a Váci Összüzemi Forradalmi Munkástanács lett.

November 19-én felvették a munkát a váci üzemekben, gyárakban. Az összüzemi munkástanács az év végéig folytatott érdemi tevékenységet. December elejétől azonban már a Pest Megyei Tanács „ellenforradalmi” szervezetnek minősítette a városi munkástanácsot.

Az új jövő azonban egészen más formában jött el, mint ahogyan azt remélni lehetett. 1957 elejétől beindult a megtorlás gépezete, és a közhangulatot ismét a félelem uralta. A megtorlás során tanárokat, orvosokat, katonákat, munkásokat vontak felelősségre, ítélték el őket súlyos börtönbüntetésre, fosztották meg őket szeretteiktől, állásuktól, vagyonuktól, és váltak évtizedekre ők és családtagjaik megbélyegzetté. 436 polgártársunk pedig, a többségük munkás, és javarészt férfi, hagyta el az országot. Disszidáltak. S e korabeli kifejezéssel egyúttal törölték is őket az ország lakosai közül.

Volt, akiben már közvetlenül a forradalom leverése után élt a remény egy másik világ születésében. Vácott élt egy volt katonatiszt, Pogány Sándor, aki a jövőbe látóként a következőket írta naplójába 1956 decemberében:

„Mindenki azt kérdezi a másiktól: Hogyan látod a helyzetet? Ha ezt a kérdést magamnak adom fel, csak az érzéseimre hallgatva adhatom meg a választ. ... a magyar forradalom fegyveres és tömegcselekményekben megnyilvánuló első szakasza lezárult. Eredményei kétségtelenek. Befelé megteremtette a nemzeti egységet és visszaadta a nemzet öntudatát, megerősítette azt a hitünket, hogy 'egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalóak'. Nagykorúak letünk, akik jogosan követelhetjük, hogy magunk irányítsuk a saját sorsunkat. ... az ún. 'magyar ügy' csak előjátéka volt annak a világtörténelmi folyamatnak, amelynek most szemlélhetjük kibontakozását. Megkezdődött a dráma első felvonása. ... Egy nagy alku fog elkezdődni, egy óriási méretű diplomáciai hadjárat. Ezt – egészen nagy vonalban – a következőképpen képzelem:

1. A Szovjetunió fokozatosan szabadjára engedi a csatlós államokat.
2. A Szovjetunióban megbukik a bolsevizmus, egyes részek a Szovjetunióból kiválnak.
3. A világ újjárendezése. Aranykor.”

„Bánatorság ez a szegény Magyarország.” írta Pogány Sándor naplója végén. Igen, több mint harminc évnek kellett eltelténie, hogy újból érezhessük a szabadság ízét, mámorát és örömét. Magyarországon békés, nem forradalmi úton történt meg a rendszerváltás, „nem tettünk forradalmat csinálni”. Romániában hosszas belső erjedés, küzdelem, véres végkifejlet kellett a győzelem kivívásához.

1956-ban az új rendszer, a diktatúra eltörlésének reményében sokan szánták el magukat vakmerő cselekedetekre, lettek a forradalom aktív résztvevői. E napokban az emberek nem arra gondoltak, hogy mi lesz, ha vereséggel végződik a forradalom, és nem számoltak az elbukás lehetőségével. Joggal vélhetjük: forradalmat véghezvinni másképpen nem is lehet.

A forradalomban résztvevőktől sok mindent megtanulhattunk. Bátorságot, olykor vakmerőséget, tisztánlátást, kitartást, magyarságot, együtt gondolkodást és cselekvést.

Szükségünk volt és van olyan tiszta lelkületű emberekre, mint Kristóf Béla polgármester, vagy az ENSZ-memorandum olyan megfogalmazóira, mint Tamási Áron, Németh László, Bibó István, Ravasz László, Kodolányi János és a székelyudvarhelyi dr. Dobai István.

Szükségünk van olyan emlékhelyekre, ahol tiszteletünket tehetjük a hősök, a mártírok előtt, mint a váci fegyház fala mellett álló, megkínzott fogoly szobrára, vagy a székelyudvarhelyi Élet szoborcsoporra.

Fontos, hogy sokféle formában, a köztereken, az iskolai oktatásban, a hétköznapi életben felidézzük 56 tanulságait, a szabadság és a függetlenség szeretetét, a diktatúra elleni küzdelem szükségességét.

E képek, melyeket évtizedeken át családi albumokban, eldugva rejtegettek, bárhol készülhettek volna. Magyarországon, de akár Erdélyben, Székelyudvarhelyen is. Mindenhol, ahol a zsarnokság ellen felléptek, fellázadtak, szabadságharcot vívtak. Mindenhol, ahol a szabadság mámorát átélhették, ahol az önrendelkezés jogáért, a függetlenségért küzdöttek. S ha majd megnézik e képeket, láthatják, milyen különös hatással volt az emberekre mindez: az arcukon megfigyelhetik a felszabadult mosolyt, az ünnepi pillanatok méltóságát, az elszántságot és még a gyerekek arcán is az öntudatos felnőtté válás magabiztosságát.

E képek láttán talán érthetőbb lesz, miért is küzdöttek elődeink 1956-ban és utódaik miért az 1980-as évek végén.

Legyen áldott az 56-os hősök, áldozatok emléke!